

איך לקיים שיעור ראיות: מבנה

שיעור זה עוסק בדרך שבה משתמשים בראיות, בצורה שבה עורכים אותן, ובאופן שבו מחברים אותן יחדיו, כלומר, כיצד ממקמים ומבססים את מבנה הטיעון. שני הסיווגים הפשוטים שניתנים כאן הם: **ראיות תלויות** ו**ראיות בלתי תלויות**. ראיות תלויות נשענות על ראיות אחרות. בבניית טיעון, טענה אחת עשויה להישען על טענה אחרת וזו על טענה נוספת. בבסיסו של קו טיעון זה חייבת להיות טענה שהיא אמת מקובלת או ידועה. כשמנתחים טיעון מסוים (כשקוראים ספר או כשמקשיבים לנאום), שימושי לבחון כל טענה ולראות במה היא תלויה. למשל, טענות הגיוניות ביותר עשויות להישען על השערה שלא הוכחה. לעתים יש שורה ארוכה של טענות, שכל אחת מהן נשענת על הבאה. במקרה אחר, ייתכן שרק טענה אחת נשענת על אחרת.

יש ראיות העומדות בפני עצמן, ויש כאלה התלויות בראיות אחרות. למשל, "קר בחדר" תלוי אולי ב"ההסקה לא פועלת", שתלוי ב"יש הפסקת חשמל", שאולי תלוי ב"יש מעט מדי פחם בתחנת הכוח", שאולי תלוי ב"כורי הפחם שובתים". שלשלת ראיות תלויות מעין זו יכולה להתרחש בעת דיון.

המטרה כאן אינה דווקא לסווג, אלא לגלות מהו מבנה התלותיות. במילים אחרות, על מנת להגדיר טענה כתלויה או כבלתי תלויה, צריך להתאמץ לגלות במה היא תלויה. אם לא ניתן להוכיח שטענה אחת נשענת על טענה אחרת, היא מסווגת כבלתי תלויה.

ייתכן שזוהי רק הודאה בכישלונו של האדם שמנסה לפענח את שלשלת התלותיות. הדבר החשוב הוא לא לסווג את הראיות, אלא לקבל תמונה של מבנה התלותיות של טיעון מסוים.

מטרת השיעור היא להביא את התלמידים לבחון את מבנה הראיות — הצורה שבה הראיות מאורגנות יחדיו על מנת לבנות את הטיעון. עם תלמידים בעלי יכולות מפותחות, ניתן לבחון את המבנה הכולל של הראיות בטיעון: הטענות הבסיסיות, על מה הן נשענות וכו'. מעבר לכך, רצוי לשמור על הדברים פשוטים ככל האפשר ורק להראות כיצד ראיות מסוימות תלויות באחרות.

הצורה הפשוטה ביותר להתקדם היא לחזור על הראיה המסוימת ואז לשאול, **מדוע?** כך מגלים את השכבה הבאה וכן הלאה.

לעתים, ראיה מבוססת על הנחה מרומזת שלא נאמרה במפורש. ניתן להציג הנחה זו ולבחנה. למשל, האמירה "חיוני להרוג חיות בשביל מזון" תלויה בהנחה שאת המזון שאנו משיגים מבעלי-חיים לא ניתן להשיג משום מקור אחר.

תרגול

1. * יש עבודות שאין נעשות — כגון נקיית הבית או איסוף האשפה. עבודות אחרות, כגון כרייה, הן גם לא נעשות וגם מסוכנות. הועלתה הצעה שאנשים המבצעים עבודות מסוג זה ישוכרו כמו אנשים שמבצעים עבודות קשות יותר אך נעשות יותר (מורים, רופאים וכו'). השאלה האם הוצגו בעיני הילדיו, האם תוכלו לציין מהן העבודות החלוציות בסעודת אחרת, ובאלו?

א. חברה תלוייה בעבודות אלו.
ב. ניתן לגייס כספים על ידי העלאת מחירי הפחם.

ג. איש לא הנהגה להציע עבודות אלו.

ד. החשבוניות תהיינה המורות ביותר אם עובדים אלה יאלצו לעבוד על מנת להשיג משרות נבחרות יותר.

ה. צריך לשלם להם מספיק כדי לפצותם על חוסר העיסמות והסיכון שהם לוקחים.
ו. אם המשכורות המשוותות תמשיך יותר אנשים לעבודות אלו — מוטב כך.

2. האם מסיכומות המכוננות לקהל הנשים צריכות להיות מעוצבות על ידי נשים?

א. כן: טענות בעד.

ב. כן: טענות נגד.

3. איש עסקים נסחף והחוסמים דורשים כופר של שני מיליון דולר. המשטרה חוששת שאם ישלמו את הכופר, הדבר יגרום חטיפות נוספות. אם הכופר לא ישולם, החטוף עלול להיפגע על ידי חוספיו.

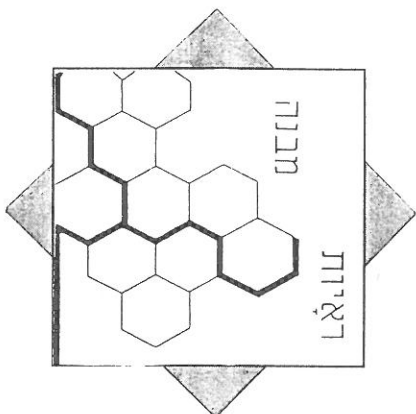
א. כן: טענות בעד תשלום הכופר.
ב. כן: טענות נגד תשלום הכופר.

4. * פותחת דרך מודעת לקבוע את מניין של תינוק, כך שכל זוג יוכל להחליט האם הוא מעוניין בכו בבת, לעניין זה השקלות מורכבות ותופחת דיון בשאלה: האם לאפשר בחירה כזו.

א. כן: טענות נגד עשיית שימוש בשטח החדש.

ב. כן: טענות בעד ניצול התפתחות חדשה זו על מנת לאפשר לזוגות לבחור את מין ילדיהם.

4. ראינו: מנון

עד עתה נבדק סוג הראייה (עובדה, דעה) הנונה טיפול. נבדק גם עוד הראייה (ראיית מפתח, ראייה חזקה או חלשה). בשער זה נבדק כיצד הראיות מתחברות יחדיו — במילים אחרות, מהן מפתח השער.

כל ראייה יכולה להיות תלויה או בלתי תלויה.

תלויה:

רוב הראיות שבהן אנחנו משתמשים הן ראיות תלויות. פירוש הדבר שהן תלויות בראיות אחרות. לעתים ראיות אחרות אלה מצגות בפסוק, אך לעתים הן רק מרמזות ואינן מאווינות בפירוש. יש ראיות תלויות שמסתוות באמתותן של משה אחר או בכך שהוא מקובל על הסובבים.

בלתי תלויה: כשראייה שנבדקה אינה נראית תלויה בדברים אחרים, ונראה שהיא מסוגלת לעמוד באובדן עצמה, היא נקראת בלתי תלויה.

את הראייה הבלתי תלויה יש לבחון בפני עצמה. אך כאשר בוחנים ראייה תלויה יש לבחון גם את הראייה(ות) שעליה(ן) היא מתבססת.

דוגמה: האם ילדים מחוננים צריכים להישלח לבית-ספר מיוחד, או שיש לאפשר להם ללמוד עם ילדים רגילים בבתי-ספר רגילים?

ראייה תלויה: אלה שנתמכים בדעיון של בית-ספר מיוחד טוענים שתלמידים מחוננים ילמדו בו דברים רבים. טיעון זה **תלוי** בשלושת הפרטים הבאים:

- השיעורים יתנהלו בקצב מהיר יותר.
- התלמידים יתחוו עם תלמידים ברמה שווה להם.
- יהיו להם כוונות מיוחדות.

התקודה האחרונה תלויה בהתלהבותם של המורים המיוחדים מעם הילדיו של תלמידים מחוננים. **ראייה בלתי תלויה:** בית-ספר כאלה זכו להצלחה גדולה בעבר. בעצם דוגמה מפתח זו מבוססת על ההשערה שהדבר החשוב ביותר בבית-הספר הוא הילמידים.

תרגול

(קיראו את הסעיף תרגול המופיע בכרטיסי העבודה לתלמיד).

תרגיל 1.

התרגיל הראשון מתבצע במליאת הכיתה. כל תלמיד בוחן את רשימת הטענות המוצגות ומחליט אילו מתוכן נשענות על האחרות. במסגרת הכיתה דנים בתרגיל כולו. המורה שואל אחד או שניים מן התלמידים לדעתם בנושא, ואז ניתן לבחון את הטענות עצמן ואת מבנה התלותיות שלהן. ניתן להציע את ההצעות הבאות:

ו' תלוי ב-ה'. ה' תלוי ב-ד' וב-ג'. ד' תלוי ב-א'. ב' תלוי ב-ה'.

תרגילים 2-4.

לצורך הדיון ניתן לבחור אחד מתוך שלושת התרגילים הנותרים (ראו בפרק "תבנית שיעור אופייני" על מבנה הדיון). בשיעור זה, רצוי שהדיון יתנהל תוך שהמורה עוצר אותו מדי פעם על מנת לחזור על טענה חשובה שנאמרה. הכיתה נשאלת האם טענה זו תלויה בטענה או בהנחה אחרת.

נקודות מוצעות:

תרגיל 2.

צד א'

- נשים יודעות טוב יותר מה חשוב לנשים אחרות.
- נשים עשויות להתמקד יותר במוצר עצמו ופחות להתייחס למי שמשתמש בו.
- כצרכניות של המוצר, נשים עשויות לדעת טוב יותר מה מעניין נשים אחרות.
- הנשים המפרסמות, שלא כמו הגברים, יימנעו מלזלזל בצרכן.

צד ב'

- מאחר שהן מכירות היטב את המוצר, נשים לא תשתמשנה בסוג הפרסום שעשוי למשוך אנשים שעדיין אינם משתמשים במוצר.
- נשים אינן מסוגלות לבחון את עצמן באופן אובייקטיבי, גברים אולי יכולים.
- הכרת הנושא אינה הופכת אותך בהכרח למפרסם טוב יותר.
- נשים עשויות להתמקד במה שמעניין אותן אישית וזה עלול, אולי, לא כל כך לעניין נשים אחרות.

תרגיל 3.

צד א'

- אם לא ישלמו את הכופר, האיש יירצח.
- עדיף לשלם את הכופר ואז לנסות למצוא את החוטפים.
- אם האיש יירצח, החוטפים ינסו שוב בכל מקרה — בידיעה מלאה שבפעם הבאה הם יקבלו את דמי הכופר.

צד ב'

- אם הכופר ישולם, הוא יגרור מקרי חטיפה נוספים בעקבותיו.
- החוטפים יכולים לדרוש עוד ועוד כסף, ללא גבול.
- אין דרך אחרת למנוע חטיפות, אלא לא לשלם את דמי הכופר.
- בעזרת דמי הכופר החוטפים יכולים לארגן חטיפות נוספות.

תרגיל 4.

צד א'

- עשוי להיווצר חוסר איזון מסוכן בין מספר הבנות למספר הבנים.
- עדיף להשאיר את ההחלטה בידי הטבע.
- אם יתחילו להשתמש בשיטה זו, הממשלות עשויות לנצל אותה למטרות שונות — לגדל יותר חיילים ועוד.

צד ב'

- אם זוג רוצה לבחור, למה לא לאפשר לו? — הרי בסופו של דבר הדברים יתאזנו.
- אם זוגות יוכלו לקבוע איזה מין הם בוחרים עבור ילדיהם, אולי יהיו פחות ילדים — זוגות לא ימשיכו להוליד ילדים בתקווה שתיוולד להם בת (או בן) כשאיפתם.
- יש משפחות שמצליחות יותר בגידול בנים או בגידול בנות, ולכן יש לאפשר להם לבחור.